

การศึกษาชุมชนและการประยุกต์ใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นของชุมชนในตำบลรัตนวารี
อำเภอห้วยตะพาน จังหวัดอำนาจเจริญ

A Study of the Community and the Application of Local Wisdom in Rattanaawaree
Sub-district Hua Taphan District Amnat Charoen Province

นฤเบศร์ บุญเกษม

Naruebet Boonkesom

เจ้าหน้าที่องค์การบริหารส่วนตำบลดอนคา อำเภออุทุมพร จังหวัดสุพรรณบุรี

Officials of Don Kha Subdistrict Administrative Organization UThong District Suphan Buri Province

*Corresponding Author Email: naruebetboonkesom745@hotmail.com

Received: 21 August 2025 Revised: 15 September 2025 Accepted: 18 September 2025

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ 1. เพื่อการศึกษาบริบทของชุมชนในตำบลรัตนวารี อำเภอห้วยตะพาน จังหวัดอำนาจเจริญและ 2. เพื่อหาแนวทางการประยุกต์ใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในชุมชนตำบลรัตนวารี อำเภอห้วยตะพาน จังหวัดอำนาจเจริญ เป็นการวิจัยแบบเชิงคุณภาพ มีเครื่องมือในการวิจัย คือ แบบสัมภาษณ์ โดยมีกลุ่มเป้าหมาย คือ ประชาชนในชุมชนตำบลรัตนวารี อำเภอห้วยตะพาน จังหวัดอำนาจเจริญ จำนวน 15 คน ที่มาจากการเลือกแบบเฉพาะเจาะจงทั้งหมด แล้วนำข้อมูลที่รวบรวมได้จากเอกสารและแบบสัมภาษณ์ มาวิเคราะห์แบบเชิงเนื้อหา ผลการวิจัยพบว่า 1) บริบทพื้นที่ของชุมชนรัตนวารี ประกอบด้วย 1.1) บริบทด้านภูมิศาสตร์ 1.2) บริบทด้านสังคมและวัฒนธรรม 1.3) บริบทด้านเศรษฐกิจ 1.4) บริบทด้านการศึกษาและสาธารณสุข 1.5) บริบทด้านสิ่งแวดล้อม 1.6) บริบทด้านแหล่งท่องเที่ยวในชุมชน และ 2) แนวทางของภูมิปัญญาที่มีในชุมชนนำมาประยุกต์ใช้นั้นได้ 3 แนวทาง ประกอบด้วย 2.1) แนวทางด้านการเกษตรปลอดภัยและพอเพียงการประยุกต์ใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านการเกษตรในตำบลรัตนวารีสามารถเน้นการทำเกษตรแบบผสมผสานและปลอดภัย 2.2) แนวทางด้านงานหัตถกรรมและภูมิปัญญาการทอผ้า ชุมชนสามารถพัฒนาและต่อยอดภูมิปัญญาการทอผ้า เช่น ผ้าไหม ผ้าฝ้าย และผ้าพื้นเมือง ด้วยการนำลวดลายดั้งเดิมมาผสมผสานกับการออกแบบร่วมสมัย 2.3) แนวทางด้านการอนุรักษ์วัฒนธรรมและประเพณี ชุมชนควรจัดกิจกรรมประเพณีท้องถิ่นอย่างต่อเนื่อง เช่น บุญบั้งไฟ บุญข้าวประดับดิน และประเพณีเข้าพรรษา โดยผสมผสานแนวคิดการมีส่วนร่วมของเยาวชนผ่านการเรียนรู้เชิงปฏิบัติ 2.4) แนวทางด้านแหล่งเรียนรู้ทางประวัติศาสตร์ท้องถิ่น การสำรวจและจัดทำข้อมูลแหล่งประวัติศาสตร์ เช่น วัดเก่า โบราณสถาน และสถานที่สำคัญทางวัฒนธรรม สามารถนำมาพัฒนาเป็นแหล่งเรียนรู้เชิงท่องเที่ยวและการศึกษา 2.5) แนวทางด้านสมุนไพรและภูมิปัญญาสุขภาพพื้นบ้าน ชุมชนสามารถรวบรวมองค์ความรู้เกี่ยวกับสมุนไพรท้องถิ่น เช่น ตำรับยาสมุนไพร ยาสามัญประจำบ้าน และวิธีนวดพื้นบ้าน เพื่อจัดทำเป็นคู่มือหรือฐานข้อมูล และ 2.6) การส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในชุมชนชนบท การพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่ผสมผสานการเยี่ยมชมวิถีชีวิต เช่น การชมการทอผ้า ทดลองทำอาหารพื้นบ้าน และการเข้าร่วมงานประเพณี จะช่วยดึงดูดนักท่องเที่ยวทั้งในและต่างประเทศ

คำสำคัญ: ภูมิปัญญาท้องถิ่น, เศรษฐกิจ, พัฒนาชุมชน

Abstract

This research consists purposes were 1. to study the community context of Rattanaawaree Sub-district Hua Taphan District Amnat Charoen Province and 2. to explore approaches for applying local wisdom within the community of Rattanaawaree Sub-district Hua Taphan District Amnat Charoen Province. This research employed a qualitative approach, using interviews as the primary research instrument. The target group consisted of 15 community members from Rattanaawaree Sub-district Hua Taphan District Amnat Charoen Province selected through purposive sampling. Data collected from documents and interviews were analyzed using content analysis. The research findings revealed that The contextual aspects of Rattanaawaree Sub-district consist of 1.1) geographical context 1.2) social and cultural context 1.3) economic context 1.4) educational and public health context 1.5) environmental context and 1.6) community tourism context The approaches for applying local wisdom in the community can be classified into six dimensions 2.1) Safe and sufficient agriculture applying local agricultural wisdom through integrated farming and chemical-free practices 2.2) Handicrafts and weaving wisdom developing and extending traditional weaving, such as silk, cotton and local textiles, by integrating traditional patterns with contemporary designs 2.3) Cultural and traditional conservation continuously organizing local cultural events such as the Rocket Festival (Bun Bang Fai), Bun Khao Pradap Din and Buddhist Lent traditions, with an emphasis on youth participation through experiential learning 2.4) Local historical learning resources surveying and documenting historical sites, such as ancient temples, archaeological remains and cultural landmarks, to develop them as educational and tourism resources 2.5) Herbal medicine and folk health wisdom collecting knowledge on local medicinal plants, traditional remedies, household herbal medicines and indigenous massage practices to create manuals or databases and 2.6) Promotion of cultural tourism in rural communities developing cultural tourism routes that integrate lifestyle experiences, such as weaving demonstrations, local cuisine workshops, and participation in traditional festivals, to attract both domestic and international tourists.

Keywords: Local Wisdom, Economy, Community Development

บทนำ

สังคมในปัจจุบันการพัฒนาในระดับท้องถิ่นได้รับความสำคัญมากขึ้น เนื่องจากเป็นจุดเริ่มต้นของการพัฒนาประเทศในภาพรวม การทำความเข้าใจศักยภาพและข้อจำกัดของชุมชนจึงเป็นสิ่งจำเป็นต่อการกำหนดแนวทางการพัฒนาที่ตรงกับความต้องการของประชาชนในพื้นที่ตำบลรัตนวาริ อำเภอห้วยตะพาน จังหวัดอำนาจเจริญ เป็นพื้นที่ที่มีความโดดเด่นทางด้านวิถีชีวิต

เกษตรกรรมและการรักษาขนบธรรมเนียมประเพณีดั้งเดิม ประชาชนส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรมแบบผสมผสาน เช่น การปลูกข้าว เลี้ยงสัตว์ และปลูกพืชผักตามฤดูกาล ซึ่งเป็นวิถีการดำรงชีวิตที่สอดคล้องกับสภาพภูมิประเทศและภูมิอากาศของพื้นที่ สอดคล้องกับ (บุญทัน ดอกโรสง, 2558) กล่าวว่า การคงอยู่ของวิถีดั้งเดิมนี้ยังสะท้อนถึงความเข้มแข็งของชุมชนและความสามารถในการพึ่งพาตนเอง การศึกษาชุมชนเป็นกระบวนการสำคัญในการทำความเข้าใจบริบททางสังคม เศรษฐกิจ วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อมของพื้นที่หนึ่ง ๆ เพื่อใช้เป็นข้อมูลพื้นฐานในการวางแผนและพัฒนาอย่างเหมาะสม (สัญญา เคนาภูมิ, 2557) กล่าวว่า ในภูมิปัญญาท้องถิ่นนั้น เอื้อต่อการนำไปพัฒนาและต่อยอดให้เกิดประโยชน์ได้อย่างมากมายทั้งการดำรงชีวิตในประจำวัน การกำหนดกฎเกณฑ์ที่ใช้อยู่ร่วมกัน ภูมิปัญญาท้องถิ่นถือเป็นองค์ความรู้ที่เกิดจากการสั่งสมและถ่ายทอดจากรุ่นสู่รุ่น ผ่านกระบวนการเรียนรู้ในชีวิตประจำวันและการปรับตัวให้เข้ากับสภาพแวดล้อม ทว่าไปนั้นภูมิปัญญาในท้องถิ่นถูกจัดและออกแบบได้หลากหลายประเภท เช่น ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการประกอบอาชีพ ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านสมุนไพร แม้กระทั่งภูมิปัญญาทางอาหารการกินก็เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นมาจากการค้นคว้าและคิดค้นขึ้น (สนธยา ชมพู, 2558) ในตำบลรัตนวารี ภูมิปัญญาท้องถิ่นปรากฏในหลายด้าน ไม่ว่าจะเป็นการทำเกษตรแบบประณีต การใช้สมุนไพรพื้นบ้านเพื่อการดูแลสุขภาพ หรือการแปรรูปผลิตผลทางการเกษตรเพื่อเพิ่มมูลค่า ทั้งนี้ ภูมิปัญญาดังกล่าวมีบทบาทสำคัญในการสร้างความมั่นคงทางอาหารและรายได้ของครัวเรือน อย่างไรก็ตาม การเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคมในระดับประเทศและโลก ได้ส่งผลให้ภูมิปัญญาท้องถิ่นต้องเผชิญกับความท้าทาย เช่น การขาดแรงงานรุ่นใหม่ที่จะสืบสานความรู้ หรือการถูกแทนที่ด้วยเทคโนโลยีสมัยใหม่ และที่สำคัญเป็นแนวทางในการอยู่ร่วมกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมและอำนวยความสะดวกประโยชน์ในการทำงานเพื่อการพัฒนาชนบทของกลุ่มบุคคลในด้านในการจัดการตนเองของชุมชนตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเป็นการปลูกผัก ปลูกสวนผลไม้และผักปลอดสารพิษ ในเกษตรแบบผสมผสาน (การส่งเสริมการเกษตร, 2561) จึงจำเป็นต้องมีการประยุกต์ใช้ภูมิปัญญาเหล่านี้ให้สอดคล้องกับความต้องการและสภาพแวดล้อมในปัจจุบัน เพื่อให้ยังคงคุณค่าและความเหมาะสมในการใช้งาน

การประยุกต์ใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในตำบลรัตนวารี สามารถดำเนินการได้หลายวิธี เช่น การนำองค์ความรู้ดั้งเดิมมาผสมผสานกับเทคโนโลยีสมัยใหม่ การพัฒนาผลิตภัณฑ์พื้นบ้านเพื่อการตลาด การจัดอบรมและถ่ายทอดความรู้สู่คนรุ่นใหม่ และการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ประเพณี ภูมิปัญญาท้องถิ่นเอาไว้ เพื่อสร้างเป็นทุนของชุมชนในการต่อสู้กับสภาพการณ์กระแสเศรษฐกิจทุนนิยมที่ส่งผลต่อการเกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว (ศรายุทธ คช พงศ์ และคณะ, 2563) แนวทางเหล่านี้ไม่เพียงแต่ช่วยรักษาภูมิปัญญา แต่ยังสามารถสร้างรายได้และความยั่งยืนทางเศรษฐกิจแก่ชุมชน

ดังนั้น ผู้วิจัยจึงเล็งเห็นความสำคัญของการศึกษาชุมชนและการนำสิ่งของที่มีอยู่ในชุมชนมาปรับใช้หรือนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาประยุกต์ให้เกิดการพัฒนาและต่อยอดในด้านต่าง ๆ เช่น การอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรมและการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน การศึกษานี้จะช่วยให้เข้าใจศักยภาพ ปัญหา และโอกาสของพื้นที่ รวมทั้งสร้างแนวทางในการประยุกต์ใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นให้สอดคล้องกับบริบทปัจจุบันและอนาคตเป็นต้น

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อการศึกษาบริบทของชุมชนในตำบลรัตนวารี อำเภอหัวตะพาน จังหวัดอำนาจเจริญ
2. เพื่อหาแนวทางการประยุกต์ใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในชุมชนตำบลรัตนวารี อำเภอหัวตะพาน จังหวัดอำนาจเจริญ

การบทวนวรรณกรรม

ภูมิปัญญาท้องถิ่น (Local Wisdom) คือองค์ความรู้ที่เกิดจากการสั่งสมประสบการณ์ การสังเกต และการปรับตัวของคนในชุมชนกับสภาพแวดล้อม ทั้งทางธรรมชาติและสังคมมาอย่างยาวนาน ภูมิปัญญานี้ส่วนใหญ่ไม่ถูกบันทึกเป็นลายลักษณ์อักษร แต่สะท้อนอยู่ในวิถีชีวิต ภาษา ศิลปะ วัฒนธรรม การผลิต และระบบความเชื่อของท้องถิ่น การเรียนรู้ในลักษณะนี้เกิดจากประสบการณ์ตรง (Experiential Learning) และมีการปรับตัวอย่างต่อเนื่องตามการเปลี่ยนแปลงของสภาพเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม ลักษณะสำคัญของภูมิปัญญาท้องถิ่นสามารถจำแนกได้ 4 ประการ ได้แก่ (1) เกิดจากการเรียนรู้โดยประสบการณ์ตรงและการปฏิบัติจริง (2) มีการพัฒนาอย่างต่อเนื่องเพื่อตอบสนองต่อบริบทและปัญหาของชุมชน (3) สัมพันธ์อย่างใกล้ชิดกับค่านิยมและวัฒนธรรมของท้องถิ่น และ (4) สามารถถ่ายทอดและปรับประยุกต์ได้ตามกาลเวลา ลักษณะเหล่านี้ทำให้ภูมิปัญญาท้องถิ่นมีความยืดหยุ่นและมีศักยภาพสูงในการแก้ปัญหาและสร้างความยั่งยืนให้แก่ชุมชน ดังนั้น แนวทางการพัฒนาภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ยั่งยืนจึงควรประกอบด้วย 3 มิติสำคัญ คือ 1) การอนุรักษ์คุณค่าดั้งเดิม 2) การประยุกต์ให้สอดคล้องกับความต้องการปัจจุบัน และ 3) การสร้างกลไกสืบทอดความรู้ระหว่างรุ่น ซึ่งทั้งหมดนี้ต้องอาศัยความร่วมมือระหว่างภาครัฐ ภาคเอกชน ภาคการศึกษา และชุมชน เพื่อให้ภูมิปัญญาท้องถิ่นยังคงเป็นทุนทางวัฒนธรรมและทุนทางสังคมที่ช่วยขับเคลื่อนการพัฒนาประเทศอย่างยั่งยืน

วิธีการดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยแบบเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยมีวิธีการดำเนินการวิจัย ดังนี้

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่างในการวิจัย ได้แก่

1.1 ประชากร ได้แก่ ประชาชนชุมชนบ้านรัตนวารี หมู่ที่ 1 ตำบลรัตนวารี อำเภอดงหลวง จังหวัดอำนาจเจริญ จำนวนประชากรรวม 428 คน

1.2 กลุ่มเป้าหมาย ได้แก่ ประชาชนชุมชนบ้านรัตนวารี หมู่ที่ 1 ตำบลรัตนวารี อำเภอดงหลวง จังหวัดอำนาจเจริญ จำนวน 15 คน ที่มาจากการเลือกแบบเฉพาะเจาะจงทั้งหมด

2. เครื่องมือในการวิจัย ได้แก่ แบบสัมภาษณ์ (Interview) ประกอบด้วย 3 ตอน คือ ตอนที่ 1 ข้อมูลส่วนบุคคลของผู้ให้สัมภาษณ์ ตอนที่ 2 ประเด็นข้อคำถามตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยการศึกษาแนวทางการประยุกต์ใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในชุมชนตำบลรัตนวารี อำเภอดงหลวง จังหวัดอำนาจเจริญ และตอนที่ 3 ความคิดเห็นและข้อเสนอแนะอื่น ๆ เพิ่มเติม มีลักษณะเป็นแบบปลายเปิด (Open Ended)

3. การเก็บรวบรวมข้อมูล ได้แก่ การเก็บรวบรวมข้อมูลจาก 1) ข้อมูลปฐมภูมิ (Primary Data) คือ เป็นข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์เชิงลึกกับกลุ่มเป้าหมาย และ 2) ข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary Data) คือ เป็นข้อมูลที่ได้จากการรวบรวมเอกสารต่าง ๆ (Document Research) อาทิ หนังสือ ตำรา เอกสารวิชาการ งานวิจัย และสื่ออิเล็กทรอนิกส์ที่เกี่ยวข้อง เป็นต้น

4. การวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ โดยการนำข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์เชิงลึกกับกลุ่มเป้าหมาย และการรวบรวมเอกสารต่าง ๆ มาวิเคราะห์ในเชิงเนื้อหา (Content Analysis)

ผลการวิจัย

การวิจัยนี้ ผู้วิจัยสามารถจำแนกผลการวิจัยได้ ดังนี้

1. การศึกษาบริบทของชุมชนตำบลรัตนวารี อำเภอห้วยตะพาน จังหวัดอำนาจเจริญ

ผลการวิจัยพบว่า บริบทของชุมชนตำบลรัตนวารี อำเภอห้วยตะพาน จังหวัดอำนาจเจริญ ผู้วิจัยสามารถจำแนกผลได้ ดังนี้

1.1 บริบทด้านภูมิศาสตร์ ตำบลรัตนวารี ตั้งอยู่ในเขตพื้นที่ราบลุ่มของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ลักษณะภูมิประเทศเป็นที่ราบลอนคลื่นสลับเนินต่ำ เหมาะสำหรับการทำนาข้าวและปลูกพืชไร่ โดยมีแหล่งน้ำธรรมชาติ เช่น หนอง บึง และลำห้วยเล็ก ๆ ที่ไหลผ่านหลายหมู่บ้าน แหล่งน้ำเหล่านี้เป็นทั้งแหล่งเกษตรกรรมและแหล่งอุปโภคบริโภค การตั้งถิ่นฐานของชุมชนส่วนใหญ่อยู่รวมเป็นกลุ่มหมู่บ้านที่เชื่อมต่อกันด้วยเส้นทางคมนาคม ทั้งถนนลาดยางและถนนลูกรัง แม้บางเส้นทางในฤดูฝนจะสัญจรลำบาก แต่โดยรวมยังเดินทางได้ตลอดปี สภาพภูมิอากาศเป็นแบบมรสุมเขตร้อน มีฤดูฝน ฤดูหนาว และฤดูแล้งชัดเจน ซึ่งส่งผลกระทบต่อวางแผนเพาะปลูกและการจัดการทรัพยากรน้ำในพื้นที่

1.2 บริบทด้านสังคมและวัฒนธรรม ประชากรในตำบลรัตนวารีส่วนใหญ่เป็นชาวไทยพื้นถิ่นเชื้อสายอีสาน ใช้ภาษาอีสานในการสื่อสารประจำวัน มีวิถีชีวิตเรียบง่ายและความสัมพันธ์แบบเครือญาติที่เหนียวแน่น วัดและผู้นำชุมชนเป็นศูนย์กลางในการจัดกิจกรรมสำคัญทั้งด้านศาสนาและสังคม ประเพณีสำคัญที่ยังคงสืบทอด ได้แก่ บุญบั้งไฟ บุญข้าวประดับดิน บุญกฐิน และฮีตสิบสองคองสิบสี่ ด้านภูมิปัญญาท้องถิ่นยังคงปรากฏชัด เช่น การทอผ้าฝ้ายและผ้าไหม การจักสานจากไม้ไผ่ การทำอาหารพื้นบ้านตามฤดูกาล และการใช้สมุนไพรพื้นบ้านเพื่อดูแลสุขภาพ ชุมชนบางกลุ่มได้รวมตัวกันเป็นวิสาหกิจชุมชนเพื่อถ่ายทอดองค์ความรู้และพัฒนาผลิตภัณฑ์ สะท้อนถึงความเข้มแข็งของทุนทางสังคมและวัฒนธรรมในพื้นที่

1.3 บริบทด้านเศรษฐกิจ เศรษฐกิจของชุมชนตำบลรัตนวารีพึ่งพาการเกษตรเป็นหลัก โดยเฉพาะการปลูกข้าวหอมมะลิ ซึ่งเป็นพืชเศรษฐกิจสำคัญของพื้นที่ นอกจากนี้ยังมีการปลูกพืชผักสวนครัวเพื่อบริโภคและจำหน่าย รวมทั้งการเลี้ยงวัว ควาย และสัตว์ปีก รายได้ของครัวเรือนมีความผันผวนตามฤดูกาลและสภาพอากาศ บางครัวเรือนมีรายได้เสริมจากการรับจ้างทั่วไป งานฝีมือพื้นบ้าน หรือการทำผลิตภัณฑ์แปรรูป เช่น ข้าวแต่น้ำ ก๋วยเตี๋ยว และสมุนไพรอบแห้ง กลุ่มอาชีพเหล่านี้ช่วยเสริมรายได้และส่งเสริมการพึ่งพาตนเองในระดับชุมชน

1.4 บริบทด้านการศึกษาและสาธารณสุข ด้านการศึกษา ตำบลรัตนวารีมีโรงเรียนประถมศึกษาในหลายหมู่บ้าน ส่วนเด็กระดับมัธยมศึกษาต้องเดินทางไปยังโรงเรียนในตำบลใกล้เคียงหรือตัวอำเภอ ผู้ปกครองส่วนใหญ่ให้ความสำคัญกับการศึกษาของบุตรหลาน เนื่องจากมองว่าเป็นโอกาสในการยกระดับคุณภาพชีวิต ด้านสาธารณสุข มีโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล (รพ.สต.) และอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) คอยให้บริการดูแลเบื้องต้น การเข้าถึงบริการพื้นฐานด้านสุขภาพมีความสะดวกขึ้น แต่ยังมีข้อจำกัดด้านบุคลากรและอุปกรณ์ในบางกรณี ชุมชนยังคงใช้สมุนไพรพื้นบ้านควบคู่กับการรักษาแผนปัจจุบันอย่างแพร่หลาย

1.5 บริบทด้านสิ่งแวดล้อม ตำบลรัตนวารีมีทรัพยากรธรรมชาติสำคัญ เช่น พื้นที่นา ป่าชุมชน และหนองน้ำ ซึ่งเป็นแหล่งทำกินและที่อยู่อาศัยของสัตว์น้ำพื้นบ้าน ชาวบ้านมีการจัดการทรัพยากรเหล่านี้อย่างรู้คุณค่า เช่น การใช้ระบบชลประทานพื้นบ้าน การปลูกต้นไม้รอบบ้านเพื่อใช้สอยและอนุรักษ์ดินน้ำ รวมถึงการจัดเวรดูแลป่าชุมชน ปัญหาสิ่งแวดล้อมที่พบ เช่น ภัยแล้ง น้ำท่วม เฉพาะจุด และการเผาตอซังข้าวหลังการเก็บเกี่ยว อย่างไรก็ตาม มีการตื่นตัวด้านสิ่งแวดล้อมเพิ่มขึ้น เช่น การปลูกป่าเฉลิมพระเกียรติ การฟื้นฟูแหล่งน้ำ และการรณรงค์ลดการเผาในที่โล่ง

1.6 บริบทด้านแหล่งท่องเที่ยวในชุมชน ตำบลรัตนวารีมีแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมและธรรมชาติหลายแห่ง เช่น วัดเก่าแก่ที่มีสถาปัตยกรรมอีสานดั้งเดิม หนองน้ำธรรมชาติที่เป็นทั้งแหล่งอาหารและสถานที่พักผ่อนหย่อนใจ รวมถึงพื้นที่จัดงานประเพณีบุญบั้งไฟที่ดึงดูดนักท่องเที่ยวจากพื้นที่ใกล้เคียง ชาวบ้านบางกลุ่มยังได้พัฒนาการท่องเที่ยวเชิงเรียนรู้ เช่น การสาธิตการทอผ้าไหม การทำอาหารพื้นบ้าน และการเก็บสมุนไพรในป่าชุมชน การท่องเที่ยวเหล่านี้ช่วยสร้างรายได้เสริมและกระตุ้นให้เยาวชนเห็นคุณค่าของภูมิปัญญาท้องถิ่น

2. การหาแนวทางการประยุกต์ใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในชุมชนตำบลรัตนวารี อำเภอหัวตะพาน จังหวัดอำนาจเจริญ

ผลการวิจัยพบว่า ผู้วิจัยสามารถจำแนกแนวทางการประยุกต์ใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในชุมชนตำบลรัตนวารี อำเภอหัวตะพาน จังหวัดอำนาจเจริญจำแนกได้ ดังนี้

2.1 แนวทางด้านการเกษตรปลอดภัยและพอเพียงการประยุกต์ใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านการเกษตรในตำบลรัตนวารีสามารถเน้นการทำเกษตรแบบผสมผสานและปลอดภัย โดยยึดหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง เช่น การปลูกพืชหลากหลายชนิดเพื่อสร้างความมั่นคงทางอาหาร การใช้ปุ๋ยหมัก ปุ๋ยคอก และน้ำหมักชีวภาพจากวัสดุเหลือใช้ในท้องถิ่น เพื่อรักษาสมดุลของดินและลดต้นทุนการผลิต รวมถึงการจัดระบบน้ำแบบประหยัด เช่น ฝายชะลอน้ำและบ่อกักเก็บน้ำ ซึ่งช่วยรองรับฤดูแล้งได้อย่างมีประสิทธิภาพ

2.2 แนวทางด้านงานหัตถกรรมและภูมิปัญญาการทอผ้า ชุมชนสามารถพัฒนาและต่อยอดภูมิปัญญาการทอผ้า เช่น ผ้าไหม ผ้าฝ้าย และผ้าพื้นเมือง ด้วยการนำลวดลายดั้งเดิมมาผสมผสานกับการออกแบบร่วมสมัย เพื่อเพิ่มมูลค่าและขยายตลาด นอกจากนี้ การจัดอบรมให้เยาวชนและกลุ่มแม่บ้านเรียนรู้เทคนิคการทอผ้า การย้อมสีธรรมชาติ และการพัฒนาแบรนด์สินค้า จะช่วยให้ภูมิปัญญานี้ยังคงอยู่และสร้างรายได้ให้ชุมชนอย่างยั่งยืน

2.3 แนวทางด้านการอนุรักษ์วัฒนธรรมและประเพณี ชุมชนควรจัดกิจกรรมประเพณีท้องถิ่นอย่างต่อเนื่อง เช่น บุญบั้งไฟ บุญข้าวประดับดิน และประเพณีเข้าพรรษา โดยผสมผสานแนวคิดการมีส่วนร่วมของเยาวชนผ่านการเรียนรู้เชิงปฏิบัติ เช่น การสอนทำขนมพื้นบ้าน การทำเครื่องบูชา และการละเล่นพื้นเมือง เพื่อสร้างความภาคภูมิใจในรากเหง้าของตน รวมถึงการบันทึกข้อมูลประเพณีทั้งในรูปแบบหนังสือและสื่อดิจิทัลเพื่อการอนุรักษ์ระยะยาว

2.4 แนวทางด้านแหล่งเรียนรู้ทางประวัติศาสตร์ท้องถิ่น การสำรวจและจัดทำข้อมูลแหล่งประวัติศาสตร์ เช่น วัดเก่า โบราณสถาน และสถานที่สำคัญทางวัฒนธรรม สามารถนำมาพัฒนาเป็นแหล่งเรียนรู้เชิงท่องเที่ยวและการศึกษา โดยร่วมมือกับโรงเรียนในพื้นที่จัดกิจกรรมทัศนศึกษาและโครงการวิจัยย่อยเพื่อให้เด็กและเยาวชนได้เรียนรู้เรื่องราวของบ้านเกิด นอกจากนี้ยังสามารถสร้างสื่อมัลติมีเดีย เช่น วิกิพีเดียและเว็บไซต์ เพื่อเผยแพร่ข้อมูลสู่สาธารณะ

2.5 แนวทางด้านสมุนไพรและภูมิปัญญาสุขภาพพื้นบ้าน ชุมชนสามารถรวบรวมองค์ความรู้เกี่ยวกับสมุนไพรท้องถิ่น เช่น ตำรับยาสมุนไพร ยาสามัญประจำบ้าน และวิธีนวดพื้นบ้าน เพื่อจัดทำเป็นคู่มือหรือฐานข้อมูล รวมถึงการปลูกสวนสมุนไพรชุมชนที่สามารถใช้จริงในชีวิตประจำวันและรองรับนักท่องเที่ยว การฝึกอบรมหมอพื้นบ้านรุ่นใหม่และสร้างมาตรฐานการผลิตยาสมุนไพร จะช่วยให้ภูมิปัญญานี้ได้รับการยอมรับและใช้ประโยชน์ได้อย่างปลอดภัย

2.6 การส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในชุมชนชนบท การพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่ผสมผสานการเยี่ยมชมวิถีชีวิต เช่น การชมการทอผ้า ทดลองทำอาหารพื้นบ้าน และการเข้าร่วมงานประเพณี จะช่วยดึงดูดนักท่องเที่ยวทั้งในและต่างประเทศ ควรมีการอบรมชาวบ้านให้เป็นมัคคุเทศก์ท้องถิ่นเพื่อสร้างรายได้เสริมและสร้างความเข้าใจอันดีระหว่างคนในและคน

นอก การใช้สื่อออนไลน์ในการประชาสัมพันธ์และการเชื่อมโยงเครือข่ายการท่องเที่ยวกับพื้นที่ใกล้เคียง จะเพิ่มศักยภาพการแข่งขันและความยั่งยืนของชุมชน

สรุปและอภิปรายผลการวิจัย

การวิจัยนี้ ผู้วิจัยสามารถสรุปและอภิปรายผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ได้ ดังนี้

1. เพื่อการศึกษาบริบทของชุมชนในตำบลรัตนวารี อำเภอหัวตะพาน จังหวัดอำนาจเจริญ พบว่า ตั้งอยู่ในเขตพื้นที่ราบลุ่มของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ลักษณะภูมิประเทศเป็นที่ราบลอนคลื่นสลับเนินต่ำ เหมาะสำหรับการทำนาข้าวและปลูกพืชไร่ โดยมีแหล่งน้ำธรรมชาติ เช่น หนอง บึง และลำห้วยเล็ก ๆ ไหลผ่านหลายหมู่บ้าน แหล่งน้ำเหล่านี้ไม่เพียงแต่ใช้เพื่อการเกษตรกรรม แต่ยังเป็นแหล่งอุปโภคบริโภคของชุมชน การตั้งถิ่นฐานส่วนใหญ่อยู่รวมเป็นกลุ่มหมู่บ้านที่เชื่อมต่อกันด้วยเส้นทางคมนาคม ทั้งถนนลาดยางและถนนลูกรัง แม้บางเส้นทางในฤดูฝนจะสัญจรลำบาก แต่โดยรวมยังสามารถเดินทางได้ตลอดปี ประชากรในตำบลรัตนวารีส่วนใหญ่เป็นชาวไทยพื้นถิ่นเชื้อสายอีสาน ใช้ภาษาอีสานในการสื่อสารประจำวัน มีวิถีชีวิตเรียบง่ายและความสัมพันธ์แบบเครือญาติที่เหนียวแน่น วัดและผู้นำชุมชนทำหน้าที่เป็นศูนย์กลางในการจัดกิจกรรมสำคัญทั้งด้านศาสนาและสังคม ประเพณีสำคัญที่ยังคงสืบทอด ได้แก่ บุญบั้งไฟ บุญข้าวประดับดิน บุญกฐิน และฮีตสิบสอง คองสิบสี่ ซึ่งสะท้อนถึงความยึดมั่นในขนบธรรมเนียมและคุณค่าทางวัฒนธรรม

สภาพภูมิอากาศของพื้นที่เป็นแบบมรสุมเขตร้อน มีฤดูฝน ฤดูหนาว และฤดูแล้งที่ชัดเจน ทำให้การวางแผนเพาะปลูกและการจัดการทรัพยากรน้ำต้องพิจารณาตามฤดูกาลอย่างรอบคอบ นอกจากนี้ ภูมิศาสตร์และสภาพภูมิอากาศยังส่งผลต่อวิถีชีวิตของประชาชน ทั้งด้านการเกษตร การจัดสรรน้ำ และกิจกรรมชุมชนอื่น ๆ ทำให้พื้นที่มีความเหมาะสมต่อการพัฒนาเชิงเกษตรกรรม ควบคู่กับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ ในด้านภูมิปัญญาท้องถิ่นยังปรากฏอย่างชัดเจนในชีวิตประจำวัน เช่น การทอผ้าฝ้ายและผ้าไหม การจักสานจากไม้ไผ่ การทำอาหารพื้นบ้านตามฤดูกาล และการใช้สมุนไพรพื้นบ้านเพื่อดูแลสุขภาพ นอกจากนี้ ชุมชนบางกลุ่มยังรวมตัวกันจัดตั้งวิสาหกิจชุมชนเพื่อถ่ายทอดองค์ความรู้และพัฒนาผลิตภัณฑ์ ทำให้เกิดการสร้างรายได้ควบคู่กับการอนุรักษ์วัฒนธรรม

ความเข้มแข็งของทุนทางสังคมและวัฒนธรรมในพื้นที่สะท้อนให้เห็นจากความร่วมมือและการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน ทั้งในกิจกรรมประเพณี การพัฒนาอาชีพ และการอนุรักษ์ภูมิปัญญา ทำให้ชุมชนสามารถรักษาเอกลักษณ์ของตนเองพร้อมกับการพัฒนาคุณภาพชีวิตไปพร้อมกัน และเศรษฐกิจของชุมชนตำบลรัตนวารีพึ่งพาการเกษตรเป็นหลัก โดยเฉพาะการปลูกข้าวหอมมะลิ ซึ่งถือเป็นพืชเศรษฐกิจสำคัญ นอกจากนี้ประชาชนยังปลูกผักสวนครัวเพื่อบริโภคและจำหน่าย รวมทั้งเลี้ยงสัตว์ เช่น วัว ควาย และสัตว์ปีก รายได้ของครัวเรือนมีความผันผวนตามฤดูกาลและสภาพอากาศ บางครัวเรือนมีรายได้เสริมจากงานรับจ้างทั่วไป งานฝีมือพื้นบ้าน หรือการทำผลิตภัณฑ์แปรรูป เช่น ข้าวแต่น้ำ ก๊วยฉาบ และสมุนไพรอบแห้ง กลุ่มอาชีพเหล่านี้ช่วยเสริมรายได้และส่งเสริมการพึ่งพาตนเองในระดับชุมชน

อีกทั้ง ตำบลรัตนวารีมีทรัพยากรธรรมชาติสำคัญ เช่น พื้นที่นา ป่าชุมชน และหนองน้ำ ซึ่งเป็นแหล่งทำกินและที่อยู่อาศัยของสัตว์น้ำพื้นบ้าน ชาวบ้านมีการจัดการทรัพยากรเหล่านี้อย่างรู้คุณค่า เช่น การใช้ระบบชลประทานพื้นบ้าน การปลูกต้นไม้รอบบ้านเพื่ออนุรักษ์ดินน้ำ และการจัดเวรดูแลป่าชุมชน ปัญหาสิ่งแวดล้อมที่พบ ได้แก่ ภัยแล้ง น้ำท่วมเฉพาะจุด และการเผาตอซังข้าวหลังการเก็บเกี่ยว อย่างไรก็ตาม ชุมชนมีความตื่นตัวด้านสิ่งแวดล้อมเพิ่มขึ้น เช่น การปลูกป่าเฉลิมพระเกียรติ ฟื้นฟูแหล่งน้ำ และรณรงค์ลดการเผาในที่โล่ง เป็นต้น

2. เพื่อหาแนวทางการประยุกต์ใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในชุมชนตำบลรัตนวาริ อำเภอหัวตะพาน จังหวัดอำนาจเจริญ พบว่า ประกอบด้วย 2.1 แนวทางด้านการเกษตรปลอดภัยและพอเพียง การประยุกต์ใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านการเกษตรในตำบลรัตนวาริควรมุ่งเน้นการทำเกษตรแบบผสมผสานและปลอดภัย โดยยึดหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง เพื่อสร้างความมั่นคงทางอาหาร ลดความเสี่ยงจากความผันผวนของตลาด และอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ตัวอย่างเช่น การปลูกพืชหลากหลายชนิดสลับหมุนเวียนเพื่อลดการเกิดโรคพืช การใช้ปุ๋ยหมัก ปุ๋ยคอก และน้ำหมักชีวภาพจากวัสดุเหลือใช้ในท้องถิ่น เพื่อบำรุงดินและลดต้นทุนการผลิต รวมทั้งการพัฒนาโครงสร้างน้ำขนาดเล็ก เช่น ฝายชะลอน้ำและบ่อกักเก็บน้ำ เพื่อรองรับฤดูแล้งได้อย่างมีประสิทธิภาพ 2.2 แนวทางด้านงานหัตถกรรมและภูมิปัญญาการทอผ้า การพัฒนางานทอผ้าสามารถทำได้โดยผสมผสานลวดลายดั้งเดิมเข้ากับการออกแบบร่วมสมัย เพื่อให้ผลิตภัณฑ์มีความโดดเด่นและตอบสนองความต้องการของตลาดยุคใหม่ ควบคู่กับการจัดอบรมแก่เยาวชนและกลุ่มแม่บ้านในด้านเทคนิคการทอผ้า การย้อมสีธรรมชาติ และการสร้างแบรนด์ที่มีเอกลักษณ์ การเพิ่มช่องทางการจำหน่ายผ่านตลาดออนไลน์และเครือข่าย OTOP จะช่วยยกระดับคุณค่าและรายได้ของชุมชน ซึ่งสอดคล้องกับ (วิเชียร บัวแก้ว, 2565) กล่าวว่า ในภูมิปัญญาท้องถิ่นและทรัพยากรสิ่งแวดล้อม มีการใช้ทรัพยากรอย่างคุ้มค่าและประหยัดโดยเน้นการอนุรักษ์และฟื้นฟูสภาพแวดล้อม 2.3 แนวทางด้านการอนุรักษ์วัฒนธรรมและประเพณี ชุมชนควรรักษาและจัดกิจกรรมประเพณีท้องถิ่นอย่างต่อเนื่อง เช่น บุญบั้งไฟ บุญข้าวประดับดิน และประเพณีเข้าพรรษา โดยเน้นให้เยาวชนเข้ามามีส่วนร่วมผ่านการเรียนรู้เชิงปฏิบัติ เช่น การทำขนมพื้นบ้าน การจัดทำเครื่องบูชา และการเล่นพื้นเมือง สิ่งนี้จะช่วยเสริมสร้างความภาคภูมิใจและความผูกพันกับชุมชน พร้อมทั้งมีการบันทึกและเก็บข้อมูลประเพณีในรูปแบบหนังสือ ภาพถ่าย และสื่อดิจิทัล เพื่อใช้ในการอนุรักษ์และถ่ายทอดสู่คนรุ่นต่อไป 2.4 แนวทางด้านแหล่งเรียนรู้ทางประวัติศาสตร์ท้องถิ่น การสำรวจ รวบรวม และจัดทำข้อมูลแหล่งประวัติศาสตร์ เช่น วัดเก่า โบราณสถาน และสถานที่สำคัญทางวัฒนธรรม สามารถนำมาพัฒนาเป็นแหล่งเรียนรู้และแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมได้ โดยการร่วมมือกับโรงเรียนและสถาบันการศึกษาในพื้นที่จัดโครงการทัศนศึกษาและการวิจัยเชิงประวัติศาสตร์ รวมถึงการสร้างสื่อมัลติมีเดีย เช่น เว็บไซต์ วิทยุทัศน์ และแอปพลิเคชัน เพื่อเผยแพร่ข้อมูลให้กับคนรุ่นใหม่และผู้สนใจทั่วไป 2.5 แนวทางด้านสมุนไพรและภูมิปัญญาสุขภาพพื้นบ้าน ชุมชนสามารถรวบรวมองค์ความรู้ด้านสมุนไพรและภูมิปัญญาสุขภาพพื้นบ้าน เช่น ตำรับยาสมุนไพร ยาสามัญประจำบ้าน และการนวดพื้นบ้าน จัดทำเป็นฐานข้อมูลหรือคู่มือที่ใช้ได้จริงในชีวิตประจำวัน ควบคู่ไปกับการจัดตั้งสวนสมุนไพรชุมชนเพื่อใช้ในการรักษา การศึกษาดูงาน และการท่องเที่ยว การฝึกอบรมหมอพื้นบ้านรุ่นใหม่และการกำหนดมาตรฐานการผลิตยาสมุนไพรจะช่วยเพิ่มความน่าเชื่อถือและความปลอดภัยในการใช้ 2.6 การส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในชุมชนชนบท การออกแบบเส้นทางท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่ผสมผสานการเยี่ยมชมวิถีชีวิต การทดลองทำงานหัตถกรรม และการเข้าร่วมกิจกรรมประเพณี จะช่วยดึงดูดนักท่องเที่ยวให้มาสัมผัสเอกลักษณ์ของพื้นที่ การจัดอบรมชาวบ้านให้เป็นมัคคุเทศก์ท้องถิ่น การสร้างเนื้อหาออนไลน์เพื่อประชาสัมพันธ์ และการเชื่อมโยงเครือข่ายการท่องเที่ยวกับพื้นที่ใกล้เคียง จะช่วยเพิ่มโอกาสทางเศรษฐกิจและสร้างความยั่งยืนให้แก่ชุมชน เป็นต้น

ข้อค้นพบ หรือองค์ความรู้ใหม่

จากที่ได้ศึกษาข้อมูลของชุมชนและศึกษาข้อมูลจากการสัมภาษณ์ประชาชนในชุมชน ทางผู้วิจัยได้มองเห็นองค์ความรู้ใหม่ๆ อาทิการเชื่อมโยงและบูรณาการระหว่างภูมิปัญญาท้องถิ่นที่สั่งสมกันมาอย่างยาวนาน กับเทคโนโลยีดิจิทัลที่มีบทบาทเพิ่มมากขึ้นในการขับเคลื่อนเศรษฐกิจและสังคม โดยการส่งเสริมมิติใหม่ ๆ เช่น 1) ระบบส่งเสริมแบบห่วงโซ่คุณค่า (Community Value-Chain) แทนโครงการรายกิจกรรม องค์ความรู้ใหม่คือการออกแบบการส่งเสริมให้ครอบคลุมตั้งแต่ต้นน้ำ-กลางน้ำ-ปลายน้ำ ไม่

แยกส่วน เช่น เกษตรปลอดภัยเริ่มจากเมล็ดพันธุ์พื้นบ้าน/ปุ๋ยชีวภาพ (ต้นน้ำ) ไปจนถึงมาตรฐานชุมชน-บรรจุภัณฑ์-การตลาดดิจิทัล (กลางน้ำ) และสัญญาซื้อขายล่วงหน้า/สมาชิกภาพผู้บริโภค (ปลายน้ำ) สำหรับหัตถกรรมก็เชื่อมโยง “ลาย-เรื่องเล่า-ดีไซน์-ตราสินค้า-ช่องทาง” เป็นสายเดียวกัน การเปลี่ยนจาก “โครงการฝึกอบรมครั้งคราว” เป็น “ระบบห่วงโซ่” ทำให้ผลลัพธ์ยั่งยืนและวัดผลได้จริง (รายได้/ต้นทุน/ส่วนแบ่งชุมชน) 2) การส่งเสริมผ่าน “ทุนมนุษย์สองรุ่น” และ Micro-Credential ท้องถิ่น ชุมชนได้ประโยชน์สูงสุดเมื่อจับคู่ “ครูภูมิปัญญา” กับ “เยาวชนดิจิทัล” เป็นทีมสอน-สร้างงาน โดยบันทึกองค์ความรู้เป็นหลักสูตรสั้น (Micro-Credential) ที่ออกใบรับรองโดย อบต./โรงเรียน/วิทยาลัยอาชีวฯ เช่น ใบรับรองผู้ผลิตน้ำหมักมาตรฐาน ใบรับรองผู้ช่วยช่างทอ/ช่างซ่อมสีธรรมชาติ และมัคคุเทศก์ท้องถิ่นระดับพื้นฐาน แนวทางนี้ทำให้ความรู้ถ่ายทอดได้เร็ว มีแรงจูงใจ และต่อยอดเป็นอาชีพจริง ลดช่องว่างระหว่างรุ่น 3) มาตรฐานชุมชน (Community Standards) การรับรองฉลากพื้นถิ่น อีกข้อค้นพบคือ “มาตรฐานที่ชุมชนกำหนดเอง” จะช่วยยกระดับความเชื่อมั่น เช่น ฉลาก “รัตนวาริปลอดสาร” สำหรับผัก/ข้าว, “ย่อมครามธรรมชาติ 100%” สำหรับผ้า, “หมอพื้บ้านปลอดภัย” ที่ผ่านการอบรมความปลอดภัยสมุนไพร (ขนาดใช้/ข้อห้าม) และ “บ้านเรียนรู้ดี” สำหรับแหล่งประวัติศาสตร์ที่จัดการสื่อการเรียนรู้ครบถ้วน การมีฉลากร่วมของชุมชนทำให้ต่อรองราคาได้ดีขึ้น และกลายเป็นเข็มทิศให้ผู้ผลิตรายอื่นๆ อย่างต่อเนื่อง และ 4) การส่งเสริมแบบ “แพ็คเกจภูมิปัญญา” เพื่อท่องเที่ยวชุมชนและเศรษฐกิจฐานรากของชุมชนให้ตึกมากยิ่งขึ้น

ข้อเสนอแนะการวิจัย

1. ข้อเสนอแนะในการนำไปใช้

1.1 ควรนำข้อมูลภูมิปัญญาท้องถิ่นของตำบลรัตนวาริมาจัดทำเป็นฐานข้อมูลดิจิทัล เพื่อให้ชุมชนสามารถเข้าถึงและใช้ประโยชน์ได้อย่างกว้างขวาง ทั้งในด้านการศึกษา การเกษตร งานหัตถกรรม และการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม รวมถึงเป็นช่องทางในการเผยแพร่สู่สังคมภายนอก ซึ่งจะช่วยสร้างรายได้และเสริมสร้างภาพลักษณ์ของชุมชนในระยะยาว

1.2 ควรพัฒนาโครงการบูรณาการภูมิปัญญาท้องถิ่นเข้ากับหลักสูตรการเรียนการสอนในโรงเรียนและศูนย์การเรียนรู้ชุมชน เพื่อปลูกฝังให้เยาวชนเกิดความภาคภูมิใจในวัฒนธรรมของตนเอง และมีความสามารถนำภูมิปัญญาไปปรับใช้ในการดำเนินชีวิตและประกอบอาชีพได้อย่างเหมาะสมกับสภาพสังคมปัจจุบัน

2. ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ควรมีการศึกษาวิจัยเชิงลึกเกี่ยวกับกระบวนการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นระหว่างรุ่นในชุมชน เพื่อทำความเข้าใจปัจจัยความสำเร็จและอุปสรรค อันจะเป็นประโยชน์ต่อการออกแบบแนวทางการอนุรักษ์และพัฒนาภูมิปัญญาให้เหมาะสมกับยุคสมัย

2.2 ควรขยายการวิจัยไปสู่การประเมินศักยภาพทางเศรษฐกิจของการประยุกต์ใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น โดยเฉพาะการสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับผลิตภัณฑ์และบริการในชุมชน เพื่อพัฒนาโมเดลธุรกิจชุมชนที่ยั่งยืนและแข่งขันได้ในตลาดทั้งในประเทศและต่างประเทศ

เอกสารอ้างอิง

กรมส่งเสริมการเกษตร. (2561). *ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่น*. กรุงเทพมหานคร:กรมส่งเสริมการเกษตร.

บุญทัน ดอกไธสง. (2558). *นโยบายสาธารณะศาสตร์*. พระนครศรีอยุธยา: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

วิเชียร บัวแก้ว. (1 สิงหาคม 2565). วิถีชีวิตชุมชนท่าหาด. (หทัยชนก คตะสมบูรณ์, ผู้สัมภาษณ์)

ศรายุทธ คชพงศ์ และคณะ. (2563). การจัดการตนเองของชุมชนและท้องถิ่นในภาวะการเปลี่ยนแปลงในปัจจุบัน. *วารสาร มจร พุทธปัญญาปริทรรศน์*, 5(3), 191-202.

สนธยา ชมพู. (2558). *นโยบายสาธารณะและการวางแผนกับการจัดการวิสาหกิจชุมชน*. เพชรบูรณ์: มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบูรณ์.

สัญญา เคนาภูมิ. (2557). *วิสาหกิจชุมชนกับการพัฒนาท้องถิ่น*. มหาสารคาม: มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม.